

Разовій раді для проведення захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з психології за спеціальністю «Соціальні та поведінкові науки» у Херсонському державному університеті (м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 14)

ВІДГУК

офіційного опонента докторки психологічних наук, доцентки, доцентки кафедри загальної та практичної психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Гончарук Наталії Миколаївни

на дисертаційне дослідження Галацан Галини Юріївни

«Психологічні детермінанти формування креативності підлітків з порушеннями розумового розвитку», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю

053 Психологія галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дослідження психологічних детермінант формування креативності у підлітків із порушеннями розумового розвитку, обраної Галацан Галиною Юріївною, зумовлена низкою соціально-педагогічних і психологічних чинників. Зважаючи на необхідність формування життєвої компетентності та самореалізації підлітків, креативність розглядається як ключова компетентність сучасного освітнього процесу, що забезпечує здатність учнів адаптуватися, вирішувати нестандартні проблеми, створювати нове. Для підлітків із порушеннями розумового розвитку ці можливості залишаються суттєво обмеженими через когнітивні, емоційно-вольові та мотиваційні бар'єри. Водночас ця категорія школярів потребує особливої підтримки для подолання стереотипності мислення, розвитку уяви, самовираження та соціальної активності.

Незважаючи на зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з інтелектуальними порушеннями, проблема розвитку їхньої креативності залишається недостатньо вивченою. Особливо гостро це питання постає в підлітковому віці, коли формуються передумови майбутньої

соціальної самореалізації. Саме тому необхідність виявлення психологічних детермінант креативності в цієї групи підлітків є надзвичайно актуальною, як з наукового, так і з практичного погляду.

Удосконалення психодіагностичних і психокорекційних підходів до формування креативності в дітей з порушеннями розумового розвитку відповідає сучасним вимогам інклюзивної освіти, забезпечує педагогічний супровід їхньої соціалізації та інтеграції в суспільство. З огляду на це, тема дослідження дисертантки не лише відповідає актуальним запитам сучасної освіти і психології, а й має важливе прикладне значення для розроблення ефективних корекційно-розвивальних програм.

Для більш чіткого розуміння цих процесів доцільно більш ґрунтовно проаналізувати роботу. Дисертація є рукописом із загальним обсягом у 228 сторінок з основним змістом у 162 сторінки. Вона складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, переліку використаних літературних джерел (209 найменувань, з них 75 іноземними мовами). Окрім цього, має 8 додатків, розміщених на 45 сторінках. Представлені у роботі 31 таблиця допомогли авторці детально відобразити хід і результати досліджень.

У вступі розкрито актуальність наукової проблеми. Визначено об'єкт і предмет дослідження, зазначено його мету, а також сформульовано завдання, які допомогли авторці досягти поставленої мети. Заслужують уваги методологічні основи дослідження, де засадничими є теорія здібностей (Є. Крапаред), концепція творчості (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко та ін.), системний підхід в психології (Г. Костюк, С. Максименко, І. Попович, О. Романенко та ін.) та закономірності розвитку дітей із порушеним розвитком (Л. Виготський, В. Лубовський, В. Синьов), а також теорії та концепції, які конкретизують зміст розвитку та діяльності осіб з інтелектуальними порушеннями.

У вступі перелічено використані у дослідженні методи, охарактеризовано його організацію, обґрунтовано надійність і достовірність

результатів. Цікавою є наукова новизна, яка визначає теоретичне і практичне значення дисертації.

Аналізування поданої до захисту роботи підтверджує продуктивність використання системного підходу для дослідження складових креативності, формування творчої основи підлітків із порушеннями розумового розвитку.

З огляду на представлені в додатках копії актів впровадження, результати дослідження пройшли апробацію в закладах спеціальної освіти та на кафедрі спеціальної освіти Херсонського державного університету з втіленням у навчальну підготовку фахівців цього профілю, а також на різноманітних наукових форумах.

У першому розділі з назвою «Теоретико-методологічне аналізування креативності як проблеми становлення особистості підліткового віку» здійснюється аналіз теоретичних передумов дослідження феномену, в результаті чого формується цілісне уявлення про стан розробленості проблематики, сучасне розуміння рівня сформованості креативності в підлітків із порушеннями розумового розвитку та обґрунтовується необхідність її корекції. Під час наукового осмислення проблеми було використано напрацювання як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Логічним наслідком такого аналізування стали висновки дослідниці про методологічні розмежування розуміння понять «творчість», «креативність», «творча культура», оскільки відсутня єдина концепція розуміння цього конструкту (с.29). Дослідниця правильно вибирає шлях психологічного концепту та комплексного підходу, який дозволяє вивчати зовнішні та внутрішні детермінанти впливу, які визначають поведінку, активізують внутрішні резерви особистості, вивільняють творчі можливості та створюють умови для загального розвитку (с.31). Авторкою охарактеризовано механізм творчого розвитку та якості креативності (с.35), що дозволило окреслити компоненти майбутньої структури дослідження складових креативності,

логічно окреслити систему взаємопов'язаних понять, що характеризують науково-категоріальний апарат дослідження.

Таке розуміння предмету дослідження дозволило розробити завдання щодо досягнення мети дослідження, що, в свою чергу, слугувало основою проведення емпіричного етапу дослідження, теоретико-методологічні та методичні засади якого описані у **другому розділі** дисертації. Зокрема, виокремлено емпіричні показники дослідження, психологічний інструментарій, способи збирання та опрацювання отриманих даних. Це було необхідним для визначення впливу чинників на формування складових креативності підлітків із порушеннями розумового розвитку.

Відібрані авторкою психодіагностичні методики логічно пов'язані з конкретними виявами комплексу досліджуваних явищ (с.71-74). Це орієнтує нас у багатоаспектності та численних компонентах креативності. Спираючись на відомі формули, додатки до статистичних програм, до прикладу GPower, хочемо підтвердити достатній розмір вибірки, який забезпечує достовірність результатів.

У **третьому розділі** роботи представлено результати емпіричного дослідження психологічних детермінант формування креативності. Насамперед варто вказати на культуру застосування дослідницею діагностичного інструментарію. Зокрема, представлення результатів за кожною методикою починається з аналізу описових статистик, продовжується аналізом змістового наповнення шкал методик і порівнянням показників. Проведений кореляційний аналіз основних складових креативності підкреслив роль факторів, що дозволяють формувати взаємозалежність складових креативності у вікових групах підлітків з порушеннями розумового розвитку (с.108-115). Це допомогло визначити внутрішню структуру досліджуваного феномену і зрозуміти залежність складових креативності від впливу зовнішніх та внутрішніх детермінант. Отримані дані зумовили необхідність створення корекційно-розвивальної програми формування креативності підлітків (с.115)

та визначення її складових: напрямів, мети, завдань і критеріїв сформованості креативності. Отримані діагностичні показники та результати кореляційного аналізу засвідчили суттєві відмінності у психологічному розвитку підлітків, що зумовило потребу в розробленні диференційованих корекційних програм для окремих вікових груп із порушеннями розумового розвитку. Такий підхід, на нашу думку, є доцільним і сприятиме ефективному формуванню креативності.

Узагальнюючи результати аналізування структури і змісту дисертації Галацан Галини Юріївни, хочемо вказати на практичну значущість проведеного дослідження. Попри важливість отриманих результатів для практичної психології освіти, а саме: розвиток креативності підлітків з порушеннями розумового розвитку, варто визнати й їхнє прикладне значення. Вони можуть бути засадничими для застосування їх при підготовці фахівців зі спеціальної освіти у закладах вищої освіти України.

Результати дослідження опубліковано у фахових наукових періодичних виданнях України, наукових виданнях, що належать до наукометричних баз Web of Science Core Collection публікаціях та збірниках матеріалів зарубіжних та вітчизняних науково-практичних конференцій та інших виданнях.

Отже, всі завдання, які повинний виконати здобувач під час підготовки дисертації, виконано на належному науковому рівні. Проведене Галиною Галацан наукове дослідження та висновки відповідають заявленим теоретико-методологічним положенням, мають статистично достовірну аргументацію, відповідають темі, меті та завданням, що загалом дає підстави позитивно оцінити подане до захисту наукове дослідження. Втім, попри заявлені позитивні міркування щодо проведеного дослідження, хочемо звернути увагу на деякі аспекти, які потребують уточнення чи подальшого опрацювання:

1. Рецензоване наукове дослідження є номотетичним, що передбачає виведення загальних закономірностей, особливостей тощо. Залучених до дослідження 172 підлітків із порушеннями розумового розвитку цілком

достатньо, щоб здійснити валідні і надійні висновки. Водночас постає питання: чи можна екстраполювати виявлені у дослідженні тенденції на підлітків з порушеннями розумового розвитку інших вікових категорій, чи ці результати є релевантними виключно для зазначеного вікового діапазону?

2. У дисертаційному дослідженні проведено ґрунтовний кореляційний аналіз і здійснено численні порівняння, що охоплюють не лише структурні компоненти креативності, а й аспекти емоційно-вольової сфери, саморегуляції та інших психологічних характеристик. Доцільним видається відображення цього змісту в постановці завдань дослідження, оскільки це підвищує логічну узгодженість між метою, завданнями та емпіричною частиною роботи.

3. Наявність авторської корекційно-розвивальної програми є важливою складовою дисертаційного дослідження, що підвищує його прикладну значущість. Водночас постає логічне запитання: чи можлива адаптація запропонованої програми до потреб інших вікових підгруп підлітків, враховуючи, що підлітковий вік охоплює період від 11 до 18 років?

Водночас, висловлені зауваження не слід розцінювати як надмірну критичність щодо окремих аспектів роботи. Цікаве наукове дослідження завжди спонукає заглибитись у його зміст і викликає дискусію. Тому хочеться акцентувати, що висловлені зауваження не знижують наукової та практичної значущості цього непересічного дослідження, не заперечують його позитивної оцінки та розглядаються, радше, як побажання щодо вдосконалення подальших напрацювань у представленій науковій царині. Варто відзначити, що окреслена в дисертації перспектива подальших досліджень узгоджується з нашим баченням розвитку цієї наукової проблематики.

Висновок про відповідність дисертації вимогам: Отже, дисертація Галацан Галини Юріївни «Психологічні детермінанти формування креативності підлітків з порушеннями розумового розвитку» за змістом, оформленням відповідає усім вимогам до оформлення дисертацій та «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023), а її авторка, Галацан Галина Юріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з психології за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

докторка психологічних наук, доцентка
доцентка кафедри загальної,
та практичної психології
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Наталія ГОНЧАРУК

